

Interreg
Sverige-Norge

Europeiska regionala utvecklingsfonden

EUROPEISKA UNIONEN

HÖGSKOLAN VÄST RAPPORT 3 - URBAN PLATSINNOVATION

SAMVERKAN OCH UTVECKLING I GAMLEBYEN

Foto Visit Fredrikstad-Hvaler

HÖGSKOLAN VÄST, mars 2017

**Tobias Arvemo, Iréne Bernhard, Ulrika Lundh Snis,
Anna Karin Olsson, Ellinor Torsein & Yvonne von Friedrichs**

SAMMANFATTNING

Interregprojektet Urban Platsinnovation¹, Sverige-Norge, arbetar för att få mer kunskap om hur centralorter kan utvecklas för att bli mer attraktiva för både invånare och besökare. En viktig del av projektet är samverkan mellan deltagande kommuner, lokala näringslivsorganisationer och forskare. Målet är att stärka konkurrenskraften och öka innovationsförmågan hos handels- och upplevelsenäringsringen för att skapa ökad aktivitet och attraktivitet i centrum. Projektet genomförs under 2015-2018. Deltagande partners är Fredrikstad kommun, Högskolan Väst, Lysekils kommun, Strömstad kommun, Trollhättans stad, Uddevalla kommun och Åmåls kommun.

Högskolan Västs *Rapport 3 - Samverkan och utveckling i Gamlebyen* består av en studie av Gamlebyen Fredrikstads kommun, Norge. Denna studie baseras på 18 djupintervjuer med 21 aktörer i och kring Gamlebyen, Fredrikstads kommun, som genomfördes perioden november 2016 - februari 2017 samt en webb-enkät med 22 elever (blivande hantverkare) vid Plus-skolen i Gamlebyen i mars 2017.

Syfte med studien var att fånga aktörernas uppfattning om Gamlebyens attraktivitet, vision, nuläge och utmaningar i samverkan. Syftet var även att ge förslag för samarbete och styrning som potential för framtida näringsutveckling och engagemang. Vidare syftar studien långsiktigt till ge ett underlag och gränsöverskridande inspiration för planering och utveckling av kommande centrumutvecklande aktiviteter såväl inom som utanför projektets regi.

Studien visar på den mångfald av aktörer som verkar i Gamlebyen och den brist på samarbete och kommunikation som denna mångfald ger upphov till. Området saknar en gemensam vision om Gamlebyen skall utvecklas och bevaras. Sammantaget gör detta att Gamlebyen hämmas i sin utveckling och inte får den attraktionskraft som området har potential för. Många aktörer känner att kommunens satsningar på andra områden i Fredrikstad har haft ett negativt inflytande på området.

För att Gamlebyen skall kunna nå sin potential behövs en samordnande roll av typen centrumutvecklare som koordinerar dels internt i Gamlebyen men även verkar in mot kommun och centrum för ökad samordning. En gemensam intern kommunikationsplattform för aktörerna i Gamlebyen är av stor vikt för att öka kommunikationen i området och samordna aktuell och korrekt information.

Stort tack till alla er i Gamlebyen som medverkade och delgav oss era erfarenheter och utvecklingsidéer!

---

¹ Urban stedsinnovation

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	III
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	IV
INLEDNING	1
URBAN PLATSINNOVATION.....	1
STUDIEN I GAMLEBYEN	1
METOD OCH GENOMFÖRANDE.....	1
<i>Insamlingsarbetet</i>	2
<i>Bearbetning av insamlat material</i>	2
SAMMANSTÄLLNING AV INTERVJUERNA	3
TEMA 1 NULÄGE - HUR ÄR SAMARBETET I GAMLEBYEN IDAG?	3
<i>Stolthet, identitet och autenticitet</i>	3
<i>Särintressen och konflikter</i>	4
<i>Brist på kommunikation och information</i>	6
<i>Samarbete</i>	7
TEMA 2 FRAMTIDEN GAMLEBYENS UTVECKLING – HUR SKAPA ATTRAKTIVITET I GAMLEBYEN?	8
<i>Vision</i>	9
<i>Utbud</i>	11
<i>Förebilder</i>	13
TEMA 3. SAMVERKAN - DELAKTIGHET, ANSVARFÖRDELNING OCH ROLLER.....	14
<i>Ansvar och roller</i>	14
<i>Nya initiativ och idéer för samverkan</i>	16
WEBBENKÄT - BLIVANDE HANTVERKARES TANKAR OM GAMLEBYEN	18
<i>Utbudet från elevernas perspektiv</i>	18
<i>Viktiga faktorer vid en eventuell etablering som hantverkare i Gamlebyen</i>	18
<i>Förslag på hur Gamlebyen kan utvecklas</i>	19
ANALYS	20
TEMA NULÄGE.....	20
<i>Stolthet, identitet och autenticitet</i>	20
<i>Särintressen, konflikter</i>	20
<i>Brist på kommunikation och information</i>	20
<i>Samarbete</i>	21
TEMA FRAMTIDEN	21
TEMA SAMVERKAN.....	23
<i>WEBB-ENKÄTEN</i>	24
SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER FÖR FRAMTIDEN	24
REFERENSER	27

INLEDNING

Urban Platsinnovation

Interregprojektet Urban Platsinnovation, Sverige-Norge, arbetar för att få mer kunskap om hur centralorter kan utvecklas för att bli mer attraktiva för både invånare och besökare. En viktig del av projektet är samverkan mellan deltagande kommuner, lokala näringslivsorganisationer och forskare. Målet är att stärka konkurrenskraften och öka innovationsförmågan hos handels- och upplevelsenäringen för att skapa ökad aktivitet och attraktivitet i centrum. Projektet genomförs under 2015-2018. Deltagande partners är Fredrikstad kommune, Högskolan Väst, Lysekils kommun, Strömstad kommun, Trollhättans stad, Uddevalla kommun och Åmåls kommun.

Studien i Gamlebyen

Syfte med studien av *Samverkan och utveckling i Gamlebyen* var att fånga Gamlebyens aktörers uppfattning om Gamlebyens attraktivitet, vision, nuläge och utmaningar med samverkan. Syftet var även att ge förslag för samarbete och styrning som potential för framtida näringsutveckling och delaktighet. Vidare syftar studien långsiktigt till att ge ett underlag och gränsöverskridande inspiration för planering och utveckling av kommande centrumutvecklande aktiviteter såväl inom som utanför projektets regi.

Gamlebyen i Fredrikstad är en av stadens äldsta delar och utgör en gammal befästningsanläggning med anor från mitten av 1500-talen. Idag är det en unik fästningsby med cirka 600 000 besökare per år (Visit Fredrikstad-Hvaler, 2016). I Gamlebyen bor cirka 340 invånare och där finns ett stort antal näringsidkare och föreningar samt vissa statliga och kommunala inrättningar. Gamlebyen är idag en turistattraktion där kulturarvet knyts samman med hantverk och festivaler ihop med restauranger, butiker och boende i låga trähusbyggnader, kullerstengator och innergårdar.

Metod och genomförande

I planeringsfasen av undersökningen besökte vi Gamlebyen vid två tillfällen hösten 2016. Då genomfördes observationer vid rundvandringar och guidning i Gamlebyen och Fredrikstad. Vi har även tagit del av ett antal rapporter om Fredrikstad och Gamlebyen och andra relevanta studier.

För att kunna undersöka aktörernas uppfattningar om Gamlebyens attraktivitet, nuläge och utmaningar i deras samverkan har vi främst använt kvalitativa metoder. Vi ville fånga aktörernas upplevelser som är svåra att formulera i påståenden eller färdiga frågor som kan besvaras i skalor som exempelvis i enkäter. Genom att använda kvalitativa djupintervjuer får man istället nyanserade beskrivningar och svar på öppna frågor om vad, varför och på vilket sätt olika uppfattningar är och utvecklar sig. Djupintervjuerna strukturerades efter en intervjuguide. Intervjuguide är ett instrument som stöd i ett intervjusamtal och höll låg grad av styrning, men där vi som intervjuade gav frågeområden och tematiska ramar. Intervjuguiden togs fram tillsammans med Fredrikstad kommun. Förutom fokus på aktörens bakgrund och roll, nuläges- och framtidssyn på Gamlebyen, valdes att fokusera på personliga erfarenheter och aktuella uppfattningar på samarbete, informationsutbyte och visionärt tänkande.

En webbenkät för blivande hantverkare genomfördes tillsammans med Plus-skolen i mars 2017.

Insamlingsarbetet

Datinsamlingen genomfördes under november 2016 till mars 2017 i två steg:

1. *Djupintervjuer*: Urval av personer skedde från en förslagslista från kommunen som sedan kompletterades med ett så kallat snöbollsurval. Urvalet representerar näringsidkare, boende, fastighetsägare, hantverkare, föreningar, utbildning, statliga och kommunala organisationer, samt politiker; en mix av blivande, nya och sedan länge etablerade aktörer i och kring Gamlebyen. 15 djupintervjuer genomfördes på plats i Gamlebyen, Fredrikstad i november 2016. Sammanlagt genomfördes 18 stycken en-timmas djupintervjuer med totalt 21 personer.
2. *Webbenkät*: samtliga elever på PLUS-skolen, blivande hantverkare, fick möjlighet att besvara en webbenkät med frågor kring utbudet i Gamlebyen samt om det är något som saknas eller kan förbättras. Webbenkäten fick 22 svar, varav 2 män och 20 kvinnor, födda 1976-1998.

Bearbetning av insamlat material

Analys av materialet har skett såväl parvis som i samarbete inom hela forskargruppen. Intervjuerna har, med tillstånd av aktörerna, spelats in vid intervjutillfället och sedan transkriberats. Materialet har anonymiserats och hanterats med informerat samtycke. Citat valdes ut baserat på återkommande teman och problemområden vilket därefter ledde till att följande underteman utkristalliserades.

Tema NULÄGE - Hur är samarbetet i Gamlebyen är idag?

- Stolthet, identitet och autenticitet
- Särintressen, konflikter
- Brist på kommunikation och information
- Samarbete

Tema FRAMTIDEN Gamlebyens utveckling – hur skapa attraktivitet i Gamlebyen?

- Vision
- Utbud
- Förebilder

Tema SAMVERKAN - Delaktighet, ansvarsfördelning och roller?

- Ansvar och roller
- Nya initiativ och idéer för samverkan

Analys och sammanställning av resultat baseras på vår bild av de utmaningar som upplevs av aktörer i Gamlebyen. Citaten är översatta till svenska med undantag av kommentarerna i webb-enkäten.

Resultatet av studien har återrapporterats och diskuterats vid Högskolan Västs LINA²-seminarium, den 17 januari 2017 samt med övriga projektpartners vid partnerskapsmöte på Högskolan Väst den 9 mars 2017. Studiens resultat, slutsatser och rekommendationer presenteras för Fredrikstads politiker på Formannskapsmöte samt för Gamlebyens aktörer i Fredrikstad den 27 april 2017. Studien presenteras även på forskningskonferensen the 20th *Uddevalla Symposium 2017*³ den 15-17 juni 2017.

---

² LINA Lärande i och för det nya arbetslivet, en vital forskningsmiljö vid Högskolan Väst

³ <https://symposium.hv.se/>

SAMMANSTÄLLNING AV INTERVJUERNA

Sammanställningen av intervjuerna är strukturerad utifrån följande teman: *Nuläge – beskrivning av samarbete, Framtiden – utveckling och attraktivitet; Samverkan – delaktighet, ansvar och roller.* Rapporten avslutas med analys, slutsatser och rekommendationer för framtida utvecklingsarbete.

TEMA 1 NULÄGE - Hur är samarbetet i Gamlebyen idag?

I den del av intervjuerna som avhandlade nuläge kan fyra underteman urskiljas;

- Stolthet, identitet och autenticitet
- Särintressen, konflikter
- Brist på kommunikation och information
- Samarbete

Stolthet, identitet och autenticitet

Det framgår klart att alla aktörer som medverkat i studien är stolta över Gamlebyen och dess unika miljöer. Man känner en identitet med byn och vill visa upp dess genuinitet. Detta genomsyrar även vad man ser för potential i Gamlebyen som kan ses i de två citaten nedan.

“Jag har Gamlebyen i mitt hjärta!”

“Du måste ju sälja det som är äkta. Det är ju det folk vill ha! De tycker det är glädjande att gå över gatorna och se på husen och den fantastiska äktheten... så gör inte om saker och ting, visa det som faktiskt är.”

Man upplever också att Gamlebyen är viktig även för Fredrikstad som helhet och att detta borde uppskattas och marknadsföras av fler.

“Gamlebyen är det viktigaste vi har i Fredrikstad.”

“Ja, jag menar att Fredrikstad kommun borde ju putsa på Gamlebyen hela tiden som det bästa smycket som dom har i skrinet.”

Många upplever också att det finns ett stort utbud av arrangemang i Gamlebyn och att dessa ger liv och identitet samt något att vara stolt över.

“När det är festivaler .... då kokar det av folk i Gamlebyen. Det är så härligt och så flott! .... och det smittar av sig på oss alla!”

“För de som bor i Fredrikstad händer det saker i Gamlebyen nästan hela tiden. Det är vinterjazzfestival, det är litteraturfestival, så sådant är det hela tiden, men det är inte så intressant för en turist”

Aktörerna anser också att Gamlebyn är en autentisk, attraktiv och levande del av staden. Man menar att mångfalden av boende, kultur och arrangemang ger liv och attraktionskraft som man vill stå för och som sker naturligt i området.

“Vi tycker kanske att Gamlebyen är attraktiv som den är och det är bra som det är”

“Jag ser lite rött när de beskriver/omtalar Gamlebyen som en fin kuliss. Det är ingen kuliss, det är original... folk bor här”

“Vi är väldigt glada för alla dessa människor som bor här, mångfalden!”

“Det jag vill är att Gamlebyen ska vara ett autentiskt kulturminne, att vi ska upplevas som autentiska”

Särintressen och konflikter

Det visar sig att många är medvetna om Gamlebyens utmaningar och att det råder särintressen och konflikter mellan olika grupperingar.

”Man måste samarbeta för att bli attraktiv och få folk och näringar att etablera sig om man inte vill att det ska bli en sovstad där folk bara bor så måste man samarbeta. Folk kommer inte att komma till Gamlebyen .... Det handlar om öppettider, samarbete kring arrangemang att man har en helhet att allt inte blir tillfälligt. Det fungerar inte längre det ser man, butiker lägger ned för att det inte går att driva året runt. Man samarbetar på sätt och vis i Gamlebyen handelsförening så jag tror att man kan dra större nytta av stordriftsfördelar. .... Vad kan man göra för att få folk att komma man kan ju inte ha olika öppettider. Gemensamma öppettider t.ex. behöver man komma överens om. Man behöver en gemensam strategi och gemensam plan hur man ska driva Gamlebyen”

Det finns många olika intressenter i Gamlebyen och detta gör att samarbete blir mer utmanande. Flera av de aktörer som agerar i Gamlebyen är och har varit med länge och denna historik efterlämnar strukturer som gör samarbetet svårare för den som inte tillhör någon av dessa organisationer.

”Så det är en mix med statligt, kommunalt och till viss del privat ägande som i sig själv gör ledning och samordning komplicerad. Och så finns det såklart olika intressen här, det är som sagt ett kulturminne som ska bevaras samtidigt är det ett bostadsområde, de flesta som bor där, ca 300 människor är bofasta och de äger sina egna fastigheter, och de önskar självfallet att ha en god boendemiljö och så är det då ett antal näringsidkare som har sina affärer eller andra verksamheter som primärt ska ha detta som ett näringsområde.”

”Formellt sett är det bystyret som fattar besluten men när det är oenighet om vad som ska göras och vad som ska arrangeras är det inte kommunen som styr med det utan det är Gamlebyen själva som styr och det är det som ofta leder till konflikter i byn.”

”Alla de där som sätter igång nya ting de är ju väldigt rädda för oss gamla. Vi är ju väldigt många gamla som känner till det gamla...”

”Men det är så många av de gamle som fick lov att styra tidigare som bara sitter och värnar om det gamla och när det ska ske något är det på deras premisser och då blir det gärna konflikter med den gamla generationen.”

”Det är svårt för att det finns gamla strukturer som har varit där mycket länge och relationer mellan olika individer. Starka personligheter som präglar det som blir gjort inom de olika föreningarna. Det skapas ofta en dålig stämning och man har en förutfattad inställning till samarbete. Man är negativ i utgångsläget på grund av historiska konflikter, och det sätter käppar i hjulet helt från starten. Väldigt svårt att vara ny aktör men även svårt för dem som vill något. Dålig kultur som präglar ett framtida samarbete. Många som vill mycket vilket borde vara en jättebra utgångspunkt och man vill uppnå samma mål men man har bestämt sig på förhand för att det är ett omöjligt samarbete och så blir det inget samarbete.”

En del aktörer känner att kommunen borde ta ett starkare grepp över utvecklingen i Gamlebyen medan andra menar att det är viktigt att beslut kommer från, eller åtminstone är ordentligt förankrade i, Gamlebyen innan kommunen agerar. Många menar att man lämnat Gamlebyen åt eget agerande till mångt och mycket. Dock anser några att kommunen även har tagit ett flertal beslut som haft negativ inverkan på Gamlebyen.

”Kommunen har inte på något sätt tagit grepp eller ägarskap i Gamlebyen!”

”När vi organiserat oss tillsammans och samlat marknadsföringsmedlen [i Markesforum] är nästa steg att gå till kommunen och kräva en gemensam satsning på centrumutveckling i Gamlebyen.”

"Därför har vi försökt att få näringsföreningen i Fredrikstad med på banan och nu har vi anmält oss där/blivit medlemmar/ jag trodde att vi var det men nu har vi blivit det och försöker få andra att göra det här för då kan vi också ställa krav på näringsföreningen eller hur så att vi också ska få några av de medel som kommunen ger att det inte bara ska gå till centrum. Så vi gör detta för att synliggöra oss i Gamlebyen."

"Det är oklart vad som är bra och inte och i frånvaro av någon som löser problemen så uppstår konflikter mellan parter som är oeniga. Jag menar att det bör vara en helt ren och praktisk kommunal uppgift och inte tas om hand av en destinationsförening som har som mål att locka dit fler kunder, det bör vara mer neutralt."

Det förekommer gott samarbete inom olika organisationer. Det finns stora förhoppningar på exempelvis Vanntua som ett samarbetsorgan för att få till diskussioner och tala sig samman för att överbrygga skillnader i åsikter.

"För att det handlar om att förena olika röster, där man kan prata ihop sig internt i Gamlebyen innan man går ut. Det tycker jag är väldigt bra!" [Vanntua]

"Några har funnit bra samarbete – som symbios. Vi stödjer varandra!"

En tydlig anledning till konflikt och olika ståndpunkter som ofta förekommer är motsättningen mellan att bevara den unika miljön och att kunna driva verksamhet. Dessa konflikter spiller över och drabbar även andra aktörer i Gamlebyen.

"Sedan är det en utmaning och mycket fördyrande och försenande att riksantikvarien ska ta beslut på detaljnivå vad gäller hus/byggnader. Till exempel vid byte av handtag på dörr. Man får inte göra någonting förrän de har beslutat. Det bor många äldre pensionärer och de har kanske inte råd att byta ett fönster för 20 000 kr även om de har ansökt hos kommunen om bidrag och fått högst 1000 kr."....och nu har man på högsta nivå beslutat att även bakgårdarnas utseende ska följa deras linje, hittills har man från riksantikvariens håll beslutat om fasad och utsida på byggnader."

"Det är så att intressemotsättningarna i Gamlebyen går helt från de som inte önskar göra något i Gamlebyen till dem som önskar göra väldigt mycket. Så är det också alla dem som är mitt emellan. Det sker ju så mycket positivt i byn och det är synd att det är interna stridigheter som ödelägger för det."

"Mycket av oenigheten handlar om vad som passar och inte passar."

Aktörerna beskriver också ett motstånd mot att släppa in nya aktörer i de nätverk som finns.

"Gamlebyen har rykte om sig att vara lite antikvarisk, du har diverse föreningar här som inte alltid setts som speciellt öppna för de nya aktörer som kommer in, och det är många som försökt göra något i Gamlebyen men efter två år är de helt utslitna, de orkar inte mer."

"Det finns rum för en massa besök och en massa besök är bra för då sprids historien och husen används, det är bra. Men risken är att man stirrar sig blind på var man är, att man måste skapa ett flöde till sin butik, utan att tänka på att man är en del av ett kulturminne."

"Det är generellt en utmaning eftersom de som tjänar på turistbesök de är inte desamma som belastas av turistbesök. Och de som har belastning de får sin inkomst någon annan stans ifrån."

Vidare menar aktörerna att alla har Gamlebyens bästa för sina ögon men att man har olika bild av vad det bästa är. De kan finna gemensamma beröringspunkter men fokus har en tendens på att hamna på problem istället för lösningar.

"Det är enskilda personer eller organisationer som fungerar som proppar i systemet för andra. Men poängen är att alla de som är verksamma i Gamlebyen vill ju det bästa för Gamlebyen, det är viktigt att säga. Och att målet är detsamma men vägen för att komma dit är olika."

"Min utgångspunkt är att de olika intressegrupperna i Gamlebyen har gemensamma intressen om det allra mesta. Men man har lätt för att fokusera på de områden där man inte är eniga."

Återkommande är också den brist på kompromissvilja som man anser att *andra* saknar.

"På många sätt är det positivt att vi har olika intressen och motsättningar. Det jag ibland känner är att (det saknas) en respekt för att andra människor har andra synsätt och att de har lika stor rätt att förfäktat sina synpunkter."

"Det som är bra med Gamlebyen är att det är så många som vill något, det är positivt tycker jag. Det som är utmaningen är att de inte samarbetar. Då blir det svårt att göra något tillsammans eftersom alla ska göra något eget och gärna ta ära och ägarskap till sig själv. Detta gör det väldigt svårt för att istället för att samordna och göra saker tillsammans och kanske få bättre. Det föregår saker på väldigt många olika arenor."

En del anser också att konflikten är överdriven och att även om det finns motsättningar så är dessa inte så allvarliga som det ofta beskrivs.

"För det första så har jag nog aldrig upplevt konfliktnivån eller motsättningarna så starka som de blir beskrivna i media."

Brist på kommunikation och information

Avsaknaden på koordinerad information om vad som händer i Gamlebyen är ett bekymmer som påtalas av många aktörer. Avsaknaden av en gemensam kommunikationsplattform och kommunikationskanal försvårar samarbete mellan olika parter.

"Saknar en gemensam plattform för att mötas och diskutera hur man kan dra nytta av varandra"

"Saknas en gemensam kommunikation – ingen överblick - det sker väldigt mycket men ingen vet - Exkluderande e-mail – informationen är fragmenterad"

"Grejen är den att det finns information på nätet men huruvida den är samkörd är en annan sak."

"Idag kan man ju sitta och se att de håller på med det och det i Gamlebyen och man vet inte om det! - Kanske man skulle använda en kanal? Och det är kanske något av det som vi nu försöker få till med Visit?"

"I somras när de hade ett Triathlon där de simmade i vallgraven. Vi såg att de var här och sprang och så men det var inte någon information om det. Jag bara märkte när jag rastade hunden – hemskt vad gräset var nedtrampat..."

"Jag önskar att vi hade en Facebookgrupp där vi alla aktörer kan vara inne men det kan inte alla vara i och det har också blivit en del oenigheter"

Även kommunikationen utanför Gamlebyen kan anses vara bristfällig och leda till problem inom Gamlebyen.

"Krävande att vara en arrangemangsansvarig då man inte vet vem man ska vända sig till på kommunen. Olika avdelningar. Ett sammelsurium av vem du ska vända dig till. En helg kan det ske tre olika stora

evenemang som inte är koordinerade då blir det konkurrens om parkeringsplatser, alla ska hålla till på stortorget mm. Behövs en plattform eller i alla fall en lösning som koordinerar alla aktiviteter nu är det väldigt många som är inblandade och det finns ingen samarbetsorganisation och ingen klar kontakt i kommunen.”

Aktörerna framför att den bristande koordineringen av information kan vara relaterat till att det finns många olika aktörer i området och att var och en av dessa aktörer har sin egen agenda.

“För det är information och särintressen som inte hanteras, man gör lite här och lite där borta.... och så kommer den och så kommer den och så är det ingen gemensam nämnare.”

”Lite olika, Markesforum är en kanal där man kan få information. Gamlebyvalget är även kommunen involverad i vilket medför kommunikation dem emellan. Telefon är vanligast. Om man inte är med i någon förening så får man inte info. Många är med i olika föreningar, har olika hattar på svårt att veta vilka beslut som tas för vem. Kommunicerar bra inom Gamlebyen men alla väljer egna marknadsföringskanaler då de inte vill släppa ifrån sig makt och inflytande.”

Mycket kommunikation sker via sociala media som till exempel Facebook. Detta ger dock också upphov till exkludering av aktörer då inte alla är representerade på sociala media.

”Samarbete och kommunikation är bra och viktigt men det finns inget fast datum att då och då ska man få information; inte någon formell kommunikationskanal. Vi träffar varandra på gatan. Vi [fastighetsägare] är ju inte någon viktig aktör då vi inte arrangerar något ....”.

“Alla har ju inte Facebook eller sociala media”

Samarbete

Många anser att Visit Fredrikstad-Hvaler har gjort ett positivt intryck för samarbetet och som koordinator i Gamlebyen.

“Den nya generationen...med turistkontor...med flera aktörer det vill säga alla vi som arrangerar festivaler samarbetar väldigt bra.”

”Visit Fredrikstad står ju väldigt starka och väldigt bra på att knyta oss samman. De är duktiga på att bjuda in oss till att vi ska känna till alla upplevelserna i Fredrikstad så att vi känner till varandra och det tycker jag är positivt.”

”Visit har varit en välsignelse. Tidigare så var det en förening som satt och koordinerade allt .... Visit har övertagit detta på ett fantastiskt sätt tycker jag, självklart på ett modernt sätt med digitala medier ... Visit Fredrikstad Hvaler de blir lyssnade på.”

För den som kommer in som ny kan det vara svårt att hitta samarbetspartners och information.

“Jag är ju väldigt ensam – jag sände ett mail om det – de kan inkludera mig lite mer?”

Det finns dock ett behov av samarbete och av att kunna dra in nya aktörer till området.

“Jag tror att var och en vill vara sin egen lyckas smed... Vi måste söka samarbete med andra... Och inte bara sitta ensam på sin tuva. Det är väldigt vanligt i Gamlebyen.”

“Vi måste fylla tomma lokaler”

“Det finns plats för fler [aktörer] – vi är inte rädda för konkurrens!”

En del aktörer anser att det finns samarbetsproblem inte bara mellan intresseorganisationer och föreningar utan att det även verkar finnas problem inom dem. En uppdelning avser butiksägare och gårdsägare.

"Det verkar inte som om de som vi har kontakt med i Handelsföreningen har så god kontakt med sina butiksägare, jag uppfattar att vi är ganska eniga vi som samtalar, men så när inte det ut till de enskilda butikerna av olika orsaker"

"Alla butiker hyr av en gårdsägare också så jag tänker att det är Handlarföreningen och gårdsägarna som bör uppdraga åt sina medlemmar att följa reglerna"

"Bättre samarbete med Forsvarbygg/Staten"

Det framhålls av aktörer att en utmaning när det gäller samarbete är att det råder en oklar styrning idag på grund av oklar organisering och interna stridigheter.

"...Gamlebyen i många år har mycket har skött sig själva när det gäller organisation och styrning vilket har gjort att det blivit formella och informella maktstrukturer i Gamlebyen. Vilket har varit bekymmersamt. Det är förståeligt. Det viktiga är att, för att det sker mycket fint i Gamlebyen, och att inte inre oenighet och stridigheter inte ska vara ett hinder för att få till det man önskar. Det är så att intressemotsättningarna i Gamlebyen går helt från de som inte önskar göra något i Gamlebyen till dem som önskar göra väldigt mycket i Gamlebyen. Så är det också alla dem som är mitt emellan. Det sker ju så mycket positivt i den byn och det är synd att det är interna stridigheter som ödelägger för det."

Samarbeten existerar alltså i olika konstellationer men fortsatt råder en viss oenighet om vad Gamlebyen är och ska stå för. Många framtonar dess utmärkande profil och läge och man vill att samarbetena ska sträva efter än mer samförstånd.

"Mitt intryck är att det är mycket man är eniga om. Man önskar inte att Gamlebyen ska bli likt centrum, de flesta i alla fall, det finns kanske några som önskar det, med mer moderna företag, men de flesta har förståelse för och önskar att Gamlebyen ska utvecklas mot en ännu mer säregen profil, det speciella med Gamlebyen, nämligen att den är gammal och annorlunda, än den moderna staden och jag tror att de flesta är eniga om att det är det man ska satsa på att få fram och bygga på."

"Jag skulle tro att varenda politiker i Fredrikstad vill det bästa för Gamlebyen.... men vad ÄR Gamlebyen? Man måste göra det så bra som möjligt för de som huserar i Gamlebyen."

Tema 2 FRAMTIDEN Gamlebyens utveckling – hur skapa attraktivitet i Gamlebyen?

Nästa del av intervjuerna berörde Gamlebyens framtid och hur attraktivitet och utveckling kan skapas. Följande tre underteman identifierades:

- Vision
- Utbud
- Förebilder

Alla intervjuade aktörer visar starkt engagemang för Gamlebyen och det finns även annat som förenar dem: insikten om att Gamlebyen är en unik miljö som man är stolt över och anser är viktig att bevara, liksom känslan av att sakna stöd från kommunen. Det finns olika åsikter om hur detta ska hanteras huvudsakligen beroende på om aktörerna är boende i området och/eller om de har sin försörjning där.

Vision

Aktörerna ombads diskutera hur de ser på Gamlebyens framtid. De visade tydligt att det finns ett stort behov av en gemensam vision, och att en sådan inte finns idag:

“Jag tycker att det är viktigt att etablera en vision, ett mål av vad det skall bli... Och att den visionen delas av alla eller så många som möjligt ”

"Det som nog är det mest kritiska men också det svåraste att få till, det är nog en klar ambition, en klar uppfattning om vad vi önskar att Gamlebyen ska vara och vad den ska bli. Hur vill vi att Gamlebyen ska se ut om 15-20 år? Och det spørsmålet är det svårt att få ett entydigt svar på. Om vi inte vet vart vi ska, och vi inte vet var vi är, så är det svårt att staka ut kursen."

“Det behövs inga strategiska planer...”

“Det är viktigt att ha en plan för beslut...vi behöver mer tydliga planer för vad man önskar att det ska vara för ting i Gamlebyen”.

"Man får kanske göra ett val, ska man primärt vara ett besöksmål eller ska det primärt vara ett bostadsområde."

På grund av denna brist på samsyn och gemensam vision upplever många aktörer att ingenting händer, att man står och stampar, och talar om upplevd ensamhet och om att vara utlämnad åt sitt öde. Att det är svårt att nå fram till samsyn kring Gamlebyens framtid menar flera beror på konflikter på personnivå, och på att kommunen inte intar en aktiv roll.

“Det är svårt att mena så mycket om det men det jag önskar är att det blir klara och tydliga roller i Gamlebyen så att det inte blir en utmaning i vidareutvecklingen av den fantastiska byn. Bra människor som är involverade i Gamlebyen och det är viktigt att man drar åt samma håll.”

“Kommunen måste vara mer aktiv mot Gamlebyen...gå in aktivt och lösa konflikt och inte enbart låta oss som är i konflikten att lösa det. ”

“.....men Gamlebyen är dragplåster nr 1. Vill inte kommunen satsa aktivt och gå in och lösa det utan fortsätter att sova och tror att vi privata aktörer ska lösa det kommer det inte att bli någon utveckling.”

Dock är det tydligt att konflikterna i grunden handlar om att aktörerna har olika tidsperspektiv. Även om alla tycks vara eniga om att det bästa sättet att bevara Gamlebyen är att använda den, går åsikterna isär när det handlar om hur detta ska gå till:

"Jag tror att man har lite orealistiska förväntningar på vad Gamlebyen ska vara. Jag tror man ska vara lite realistisk. Och låta saker byggas upp sakta."

"Det livet vi hade där för 50 eller 100 år sedan det får vi aldrig tillbaka och vi får heller inte tillbaka den tiden då det bodde nästa två tusen människor innanför vallarna för den trångboddheten den vill vi inte ha tillbaka."

"För att en by ska fungera måste det finnas dåtid, nutid och framtid, inte enbart historia... vi ska utveckla Gamlebyen så att den kan möta den miljon som kommer om fem år."

De olika tidsperspektiven kan knytas till aktörernas huvudsakliga intressen: om aktören är gårdsägare i Gamlebyen eller aktiv i föreningslivet och intresserad av bevarande och dess historiska värde finns ofta ett långsiktigt perspektiv. Dessa aktörer menar att de har i uppdrag att bevara en unik historisk miljö för framtida generationer, och att det innebär ett ansvar gentemot dessa att bo i Gamlebyen. Även om dessa aktörer inser att näringsidkare är viktiga för miljön och att dessa ska ha en rimlig chans att försörja sig, anser de att det långa perspektivet är överordnat det korta:

"Ska man skapa liv i Gamlebyen ska man ha klart för sig att det sker på Gamlebyens egna premisser. Så det är också en historisk miljö som lägger premisserna för vad man kan göra och inte omvänt. Det tror jag är ett väldigt klart budskap."

Näringsidkarna däremot har ett jämförelsevis mycket kort perspektiv:

"Den stora frågan är att finna ut sambandet mellan försäljning i butiker och arrangemangen som görs. Hur skapar man underlag för att åretruntbutikerna ska ha besök året om? Utan tal vet vi ju icke! Viktigt med bra underlag."

Ett område där flera olika aktörer har samstämmiga åsikter rör hantverk, som upplevs som ett sätt att utveckla Gamlebyen i en riktning som skulle passa in i miljön och dess historia:

”Det läggs inte tillräkta för hantverkare så att de får lov att etablera sig för hantverkare startar inte stora företag. Hantverkare startar enkla enmansföretag och då borde man begripa av sig själv att man kanske borde ge en ekonomisk möjlighet så att de kan få lov att etablera sig till exempel låg hyra. Ordna fram lokaler inte några lyxsaker precis men ge en möjlighet att börja och klara sig med enkla medel.”

”Hantverkare lägger mycket tid på produktionen och lägger inte mycket tid till att tala med kunder och vara utåtriktade. Kanske man kan samla ihop hantverkare till ett hus där man tillsammans marknadsför sina produkter. Gemensamma arrangemang för att marknadsföra sina saker. Många sitter ensamma hemma (i sina verkstäder) och blir väldigt isolerade. Få till mer sälj av det fantastiska hantverk som inte finns på annat håll. Mervärdet är hantverket som är unikt. En unik möjlighet för Gamlebyen att utskilja sig gentemot andra eftersom man inte går till Gamlebyen för att köpa H&M kläder. Du får ett mervärde utöver produkten, vi har jobbat mycket med detta men det är en lång väg att gå.”

Utbud

Intervjuade aktörer betonar att en förutsättning för att ha ett kunna behålla ett attraktivt utbud är att kunna locka dit besökare och då har färjan över Glomma samt färjetiderna stor betydelse:

”Gratisfärjan till Gamlebyen över Glomma är superviktig.”

”Fantastisk att byfärjan är gratis från Fredrikstad till Gamlebyen och det är en del av paketet. I år fyrdubblades färjetrafiken, en unik upplevelse för många att ta färjan fram och tillbaka.”

”Några av de utmaningarna i Gamlebyen är att få över människor hit eftersom de allra flesta bor på andra sidan och därför har det varit väldigt positivt att färjan gått dygnet runt och att den är gratis. Jättebra att kommunen faktiskt betalar färjan och tack vara arbetet på bybron så går den nu hela dygnet och det är ett mycket bra för tidigare slutade den gå 12 eller 1. Vi betalar kommunen för utskänkningstillstånd till halv tre och då vi går miste om den sista timman. Det är en del omsättning i Gamlebyen nuförtiden faktiskt och nu vi märker lite att de [gästerna] sitter i lugn och ro lite längre för att färjan går hela natten.”

Säsongsvariationen och behovet för att ha en levande by året om lyfts fram av flera aktörer både som en utmaning men även som en utvecklingsmöjlighet:

”Man har stor genomströmning och det kan väl skyllas kanske på en orealistisk optimism hos dem som startar upp, det är nog inte så enkelt att driva en verksamhet i Gamlebyen som man kanske tror, det är rimligt och bra sommartid men det är långa tunga månader på vintern och det nog också någon husägare som har överdrivna förväntningar på vilken hyra man kan ta.”

”...det är inga problem att dra folk från maj till september, då går det rakt uppåt, men sedan går det rakt ner igen. Vi tänker: Vad kan ske innan maj och vad kan ske efter september? Men så tänker inte de gamla; de som strider emot. ...men utvecklingen går åt att de som vill Gamlebyens väl blir starkare och starkare, det är bara positivt det som sker”

”Det måste finnas signalarrangemang varje kvartal och man måste bli *ENIGA* om det genom hela året.”

”Mycket festivaler... många festivaler som man kan göra mer av. Mycket som sker på våren och sommaren, sensommaren som man kan säkert göra ännu mer av. Testat Jul i Gamlebyen, sådant kan man göra ännu mera tänker jag. Det är en bra start, men det är ett typiskt ett sådant projekt som man behöver samköra ännu mer så att resultatet blir ännu bättre. Alla behöver vara dedikerade och ha gemensam profil och vara eniga om hur det ska se ut. Det är ett koncept och finns det flera koncept blir det rörligt.”

"Gamlebyen har ju samma problem som många andra centrum har, men man måste ju definiera vad man vill.....man måste ta fram varför det är viktigt att ha helårsbutiker och besök året om och finna argument för det."

Flera aktörer lyfter fram att det finns såväl potential för som behov av ett utökat utbud i Gamlebyen:

"Min mening är att det är plats för fler. Det finns plats för större kapacitet. Gamlebyen har plats till mycket mer av både näring, butiker och omsättning, uteställen, kvällsöppet ä det är idag det är min mening och vi är inte rädda för konkurrens. Vi vill att det ska ske saker i Gamlebyen."

"Så jag tycker att det dagliga, att ha saker som folk behöver är viktigt"

"Matbutik – Blomsterbutik - Bageri – Postkontor-fler färjetider - Belysning – Städning - Parkering och trafik"

"Bättre utbud för barn."

"Så det finns en oförlöst potential att göra mer om sommaren eftersom Gamlebyen är vacker, det finns ett ok restaurang-utbud, men vad gäller aktiviteter är det för lite för barnfamiljer."

"Gamlebyen saknar trådlöst nät - Utveckla info via internet. Trådlöst är bra när du vill göra historien mer tillgänglig och detta med hantverkstraditionen, levandegöra historien."

Andra aktörer menar däremot att det egentligen inte saknas något utbud men att rutiner, gemensamma regler och samverkan behöver stärkas för att HELHETEN i Gamlebyen ska fungera:

"Saknas inte något. Det som saknas är rutiner! Som nu på Julmarknaden att kommer du sent på Julmarknaden så har många stängt även om det skulle vara mysigt att vara där när det är mörkt. Informationen går inte fram. Olika öppettider. Lördagar är det stängt då folk är ute. Dålig upplevelse om folk kommer till stängda dörrar. Förutsägbarheten måste vara möjlig. Näringslivet behöver samarbeta med tydlig kommunikation och information. Behov för att ha en koordinerande roll i Gamlebyen som är helt oavhängig föreningarna."

"Behöver en tydlig strategi för vad Gamlebyen ska vara och vad det inte ska vara. Avsikten är inte att skapa ett centrum nr 2 utan det ska vara något annat och att de två ska komplettera varandra."

"Men om det ska vara ett attraktivt centrumområde då måste rätt förutsättningar finnas på plats, då måste gemensamma regler och en gemensam förståelse för hur man ska göra saker finnas."

"Jag tror att de som bor här har skapat mycket men för att skapa en innovation och utveckling så tror jag att man måste vara mycket mer öppen för att dra in externa aktörer som önskar etablera sig."

"För att en by ska fungera måste det sociala rummet finnas – du måste ha ett torg där det ska stå stolar utsatta som säger att innanför väggarna finns det ett café, bokhandel med böcker på gatan som säger att det finns fler böcker innanför. Och det måste finnas övergång från yttre till det inre sociala rummet. Inte tio trappor upp utan på samma nivå. Sociala rum ute är helt avgörande för att en by ska fungera."

"De främsta företrädarna för Gamlebyen är de som driver butiker. Jag ... överhörde ett samtal mellan en kund och hon som stod bakom disken, kunden undrade var statyn på torget fanns, och hon i butiken kunde inte svara för hon hade aldrig varit på torget, så kan man inte representera Gamlebyen, ... då har man inte ägarskap där man är, då driver man bara butik."

Flera aktörer anser att Gamlebyens utbud ska utvecklas mer med utgångspunkt i hantverkstraditioner men det uttrycks även en oro för en utveckling av utbudet som riskerar att inte passa in i Gamlebyen:

”Saknar fler hantverkare. Det skulle skapa större samverkan och utveckling genom att satsa på fler hantverkare – så är det väl sån att ting går i trender. Det var en trend som gick upp men det har väl egentligen inte varit någon ny trend. Det har ju bara blivit färre och färre allteftersom.”

”Hantverkare är nummer ett helt klart! ... de behöver ställa ut i fönster mot gatan... möjligheten att kunna hjälpa hantverkare till att hyra lokaler med utställningsfönster där man såg folk jobba och att man kan presentera de produkter man gör.... Jag tror att det är fler som önskar att etablera sig i Gamlebyen men det är inte lokaler som är utställningsvänliga. De har inte möjlighet att presentera sig själva.”

”Det finns många som önskar använda Gamlebyen- miljön men samtidigt många olika uppfattningar om hur man ska göra detta! På Julmarknaden visade man upp sitt hantverk men det finns en uppfattning att man ska göra hantverket på dugnadsbasis. Men det ska ju vara ett levebröd för dem så det är viktigt att utveckla affärsmodeller för hur man ska tjäna pengar även på annat än produkten. Att göra mer i anslutning till produkten. Behöver bygga på detta tankesätt, men det är svårt att få med alla på detta. Men om vi får med några på detta och visa på goda exempel så kommer fler att ansluta sig.”

”Skapa ett hantverkscentrum och ett byggnadsvårdscentrum.”

”Gamlebyen är goda på hantverkstraditioner, historier, bevarar fästningsbyn, behöver inte skapa bröd och cirkus för att skapa liv i Gamlebyen utan utveckla det som finns där. Det finns butiker och caféer som passar in, vi vill inte ha något som blinkar och karuseller utan det som passar i Gamlebyen.”

Önskat utbud i Gamlebyen anses kunna stärkas genom att kommunen och staten gör aktiva och långsiktiga satsningar:

”Vi behöver staten som en aktiv näringslivsutvecklare... mer utbud inom hälsa; tandläkare, optiker, då dessa genererar många besök i Gamlebyen under hela året.”

”Efter att försvaret stack var kommunen väldigt aktiv inne och etablerade verksamhet och aktivitet i Gamlebyen och så blev man mer och mer fascinerad av detta Vaerste-området och så har man flyttat ut det ena efter det andra. Och det är klart att det är det som ger konsekvenser för Gamlebyen.”

”Studentboende... Ett jättefint initiativ. Unga människor som använder krogar, bron och färjan över till högskolan, nya idéer och massa förståelse...”

Förebilder

Många aktörer menar att Gamlebyen är en helt unik miljö med unika förutsättningar och att det inte finns några egentliga förebilder att inspireras av. I några fall nämnde dock aktörerna andra städer som förebilder som exempelvis Gotland och gamla stadsdelar i Tyskland. Røros var en by som ansågs likna Gamlebyen avseende miljön och som en förebild genom förekomsten av väletablerat hantverk. Men:

”Intressant att titta närmare på om det är helårsverksamhet eller om det är del av året. Har kunnat skapa attraktivitet men osäkert om det är året runt eller endast vissa delar av året.”

Ett annat liknande exempel som lyftes fram var Turku [Åbo] i Finland:

”Turku[Åbo] ... har en gammal by som de gjort om till hantverksmuseum med hantverkare som säljer sina produkter. [Som] skådespelare i sitt eget yrke där hantverkarna involverar besökare.”

På närmare håll kan nämnas goda exempel i form av de samarbeten som redan existerar i Gamlebyen samt de framgångsrika evenemang som genomförs årligen. Kanske kan samarbetena utvidgas till att inkludera fler parter, medan de mest framgångsrika evenemangen kan fungera som modeller för hur nya koncept kan utvecklas.

Tema 3. SAMVERKAN - delaktighet, ansvarsfördelning och roller

Det tredje temat i intervjuerna handlade mer specifikt om former för samverkan, ansvar och roller med följande underteman:

- Ansvar och roller
- Nya initiativ och idéer för samverkan

Ansvar och roller

Aktörerna har många åsikter om ansvarsfördelning och roller i Gamlebyen samt förslag för framtida samverkan där öppenhet, delaktighet och inkludering betonas.

”Jag tror att det som är viktigt är väl att för det första måste man acceptera att det finns olika intressen och så måste man acceptera att alla dessa olika intressen är legitima.”

”Viktigt att det inte bestäms lösning utan att man är öppen för att värdera alla idéer. Och så tänker jag att det är otroligt viktigt i den processen att de som driver föreningar i Gamlebyen är med i den processen. Att det inte blir en överkörning för det vill inte medföra att saker blir bättre. Hela avsikten är ju att saker ska fungera bättre än det kanske gör idag och då måste alla vara med så långt det är möjligt men målet måste ju vara det att det här ska fungera utan problem och att man inte menar det ena eller det andra och att man får delge sina synpunkter.”

”Jag tänker att alla som önskar att bidra till att Gamlebyen blir ett ännu bättre ställe att vara på är väldigt välkomna att bidra med det de vill. Det finns väldigt många föreningar i Gamlebyen som också måste ges utrymme för sin mening och åsikter.”

”I Gamlebyutvalget sitter många av dessa föreningar nu, i vart fall många av dem. .... så är det lite så och så vad man menar om det sätt som man organiserar det på. Många eller några är säkert jättenöjda med det sätt som det organiseras på medan andra inte är det. Då behöver man diskutera på om det finns andra eller bättre sätt att organisera detta på, man kanske kommer fram till att det fungerar bra som det gör idag, men jag menar att det är viktigt att ta den diskussionen och fundera på om det kan göras bättre.”

Aktörer påpekar skillnader och upplevd orättvisa i kommunens satsningar på olika delar av Fredrikstad. I stort sett samtliga aktörer menar att kommunen skall ta en mer aktiv roll och större ansvar för utvecklingen i Gamlebyen. Men aktörerna framhåller samtidigt att utvecklingen ska ske i nära samarbete med Gamlebyens aktörer.

“Kommunen bör ha ansvaret för utveckling av Gamlebyen men i samråd med aktörerna i Gamlebyen. Detta för att det finns flera olika ägarintressen i Gamlebyen.”

“Gamlebyen är väldigt viktigt den känner många till och många vill hit. Det är inte så många som känner till centrum i Fredrikstad men Gamlebyen är viktig och därför så är det en stor diskrepans mellan Fredrikstads kommune och vad de satsar i pengar i centrum och i Gamlebyen. De satsar nästan inte något i Gamlebyen medans de har en egen centrumsledare.... Det är en stor årslön för att lyfta centrum medan Gamlebyen som i gamla tider bara skulle gå av sig själv.”

“Synkronisering mellan centrum och Gamlebyen har inte diskuterats ännu men ... skulle vilja se ett sådant samarbete.”

Det framhålls av flera aktörer att det finns svårigheter med oklara roller och grupperingar:

“Jag vill påpeka en gång till att det är ett otroligt flott engagemang i de grupperingar som finns Gamlebyen och alla vill Gamlebyens bästa. Så att det inte blir något missförstånd att någon är missnöjd med någon det är inte det som det handlar om. Men samspelet mellan vägen och användandet, det är där oftast oenigheten finns och möjligheterna om att få en gemensam förståelse för att Gamlebyen ska vi ta gott vara på men Gamlebyen ska vi också använda. Det ska inte vara ett museum det ska vara en levande by där det sker saker och ting! Det önskar alla! och därför är det viktigt att man stöttar varandra så att man får till bäst möjliga lösningar i Gamlebyen och det är ju det alla önskar men jag tror kanske att arenan för att få till detta inte är helt optimal idag”

Några menar även att kommunen måste vara mer aktiv för att lösa de konflikter som finns idag bland aktörerna i Gamlebyen.

“Kommunen måste vara mer aktiv mot Gamlebyen... gå in aktivt och lösa konflikt och inte enbart låta oss som är i konflikten att lösa det”

“Det är ett kommunalt ansvar att vara en myndighet och det ansvaret upplever jag att de inte tar, de har inte resurser eller folk till att slå ned på sakerna som är fel.”

“Det kan gott vara ett getingbo för det är den dynamiken som skapar lite motsättningar mot varandra och sånt, men jag tror att det är dags att vi får på plats en lite större elefant som kan säga till de andra elefanterna och bestämma att så är det i Gamlebyen”.

Områden där kommunen förväntas vara tydligare och/eller ta ett större ansvar för helheten är exempelvis näringslivssatsningar, områdesplanen för Gamlebyen, närvaro i det lokala samarbete:

“Jag menar att kommunen ska ha en större roll framtida näringslivssatsningar, och det tror jag är nödvändigt. Folk är lite trötta och undrar hur kommunen ska involvera sig och att det faktiskt sker någonting nu och att det inte bara blir prat.”

“...en revidering av områdesplan är viktig i det att den berör våra hus; vad man får lov att göra och vad man inte får göra när det gäller husen”

“Fylke, kommunen och inte minst vi som ser potentialen i Gamlebyen och som vill Gamlebyen väl måste samarbeta. Därför är sociala rum helt avgörande. Kommunen kunde varit MER AKTIVA och jobbat tillsammans med oss.”

”Dokument om helhet, visioner och framtid på lång sikt bör ligga hos kommunen. Själva utförandet av mål och strategier behöver ligga på näringslivet själva i Gamlebyen och aktörerna i Gamlebyen. Initiativen behöver vara hos näringslivet. Viktigt med ägarskapet. Kommunen behöver visa större ansvar om vad vi vill med Gamlebyen, men inte ta ägarskapet. Kanske få in en aktör i de tomma försvarslokaler och ta ansvar för att fylla dessa.”

Nya initiativ och idéer för samverkan

Ett viktigt initiativ som framkom under intervjuerna var att Visit Fredrikstad-Hvaler sedan cirka ett år tillbaks har haft en samordnande roll i Gamlebyen för att stärka det interna samarbetet men även för att få en starkare och gemensam röst gentemot kommunen:

”Vi driver det på uppdrag av Handelsföreningen det är det viktigt att säga. Vi gör det för att någon måste ta den rollen i Gamlebyen och byen har en handelsförening som är väldigt liten med väldigt små medel. Någon måste helt enkelt samla alla! Centrum har ju sin organisering med centrumföreningen och centrumledare och i Gamlebyen har man inte det. ... Vi tog ju också den rollen i centrum tidigare för många år sedan då det inte fanns någon centrumförening och det är typiskt för ett destinationssällskap att gå in där det behövs och så går man när ting går av sig själv.

”Vi har bara den neutrala rollen. Vi skall jobba på att få hit folk.”

”När vi nu har organiserat oss i markesforum och samlat marknadsföringsmedlen och har pengar i potten kan vi kräva en halv centrumsledare från kommunen i Gamlebyen som är den största attraktionen vi har.”

Övriga aktörers kommentarer visar på övervägande positiva effekter med detta initiativ från Visit men lyfter också fram sådant som kan behöva utvecklas:

”Vi här i Gamlebyen har saknat en positiv arena där man bara kan träffas och prata om vad man skall GÖRA.”

”Fördelen är... Vi får in pengarna till en gemensam pott... egentligen att alla sitter och pratar tillsammans vid samma bord. Att vi har en dialog och blir eniga om vilken riktning som man önskar att gå.”

”Viktigt att lära av varandra genom att träffas. Samarbete på alla nivåer är viktigt. Viktigt att samla alla aktörer reguljärt och ha dialog en per månad eller kvartal.”

”Visit är den enda organisationen som kan starta upp och vara drivande av ett sådant samarbete som vi har full tillit till.”

”Visit kanske inte skall göra det för all framtid utan kanske kan kommunen komma att stödja detta samarbete.”

”När det gäller information ... så har dom på Visit varit väldigt duktiga på den kommersiella sidan när det gäller arrangemang men på den hantverksmässiga sidan har dom inte kompetensen.”

Aktörerna i Gamlebyen har flera förslag på hur framtida samverkan kan stärkas. Det framhålls att en viktig anledning att samarbeta mer är att många aktörer är små och miljön i Gamlebyen är ganska liten. Något som betonas starkt är vikten av att bygga upp de sociala relationer, finna en gemensam plattform samt att inte ha för bråttom utan ta det steg för steg och lära av varandra då det idag finns flera olika grupper av aktörer som funnit former för god samverkan:

“Man borde få folk att träffas och ha en bra kväll, till exempel komma med lite information, se på Anno och hur fint vi hade det i fjol. Vilka möjligheter har vi i år? Lite diskussioner, paneldiskussion, som har anknytning till oss här i Gamlebyen. Ett möte där man **INTE** behöver komma fram till något.

“Vi behöver en gemensam plattform för att mötas och diskutera hur vi kan dra nytta av varandra i utvecklingen av Gamlebyen .... viktigt att lära av varandra”

“Man borde sätta upp enkla mål! Bestämma att dom sakerna skall vi genomföra och då skall ALLA bidra... Man skall inte gapa efter för mycket, man måste starta någonstans...”

“Fördelarna med att samarbeta är kanske först och främst att många av aktörerna i Gamlebyen är små, för det är ju en ganska liten miljö.”

Många av aktörerna påtalar betydelsen av en tydlig ledning/samordning/ i form exempelvis ett lokalt bystyre, borgmästare eller en centrumutvecklare:

"Och det är svårt att få näringsidkarna, hantverksföretagen, gårdsägarna och kommunen att se att vi behöver någon som kan driva vårt gemensamma intresse att tillvarata Gamlebyen för allas bästa."

"Någon behöver ta tag i utvecklingen framöver... Alla de som bor i Gamlebyen, eller driver verksamhet måste inse att det behövs något övergripande som styr. Jag kallar det bystyre jag."

"Det som är helt unikt med Gamlebyen är att det är en hel by inte enbart några gator. Den är helt unik. Det finns ingen annan by i Norge som har sådana förutsättningar som Gamlebyen, men här krånglar de verkligen mycket när en julmarknad ska genomföras och motsätter sig det ena och det andra. Det som behövs är en gammaldags borgmästare som kunde se och bestämma..."

"Behov för att ha en koordinerande roll i Gamlebyen som är helt oavhängig föreningarna. Rollen ska koordinera och samköra aktiviteterna med Gamlebyen som avsändare, även om det är olika föreningar som har aktiviteten. Gamlebyen ska vara egentlig avsändaren! Det är omöjligt att förstå för folk annars, det spelar ingen roll för folk vilken förening som står bakom aktiviteten. De vill veta vad som sker. Var denna koordinerande roll ska ligga är vet jag inte, det är väl inte Fredrikstad-Hvaler som ska ha den i tillägg till allt det andra här. Det är en tillfällig lösning."

"En centrumutvecklare vore bra förutsatt att denne person har de rätta kontakterna och mandat att besluta och som arbetar för en utveckling av Gamlebyen året om."

"Gamlebyen och centrum hänger samman men de skiljer sig mycket från varandra. Det ska de också göra men det handlar om hur de [kommunen] ska satsa på Gamlebyen. Nu har centrum fått en egen Centrumutvecklare som kommunen är med och finansierar men Gamlebyen inte har detta. Det är väldigt viktigt att man har en sådan funktion i Gamlebyen också och det är väldigt många roller och väldigt många som jobbar mot samma mål men utan att samarbeta."

Forsvarsbygg lyfts fram som en mycket viktig aktör där samarbetet bör fördjupas:

"...tjäna mycket på utvecklingen i Gamlebyen om man fick Forsvarsbygg inolverade *i en vilja* att utveckla Gamlebyen....beslut på detta bör tas på högre nivå i hierarkien än av det lokala Forsvarsbygg här i Gamlebyen"

"Jeg tror att interesse finns och att de (Forsvarsbygg)är klara över att de förvaltar en viktig ting. Jeg menar att det mangler ett samarbeidsfora eller kanskje en person som jobbar mer for att samla alla.

"Det skulle behövas en lokal, viktig stark person som talar för Gamlebyens sak i Forsvarsbygg."

Även andra fastighetsägares roll och delaktighet lyfts fram:

"vi [fastighetsägarna] är ju inte någon viktig aktör då vi inte arrangerar något, men vi är ju samtidigt en stor aktör."

Det framhålls även den viktiga rollen som privatpersoner har i utvecklingen av Gamlebyen:

”alla de ting som görs, de görs av engagerade privatpersoner. Jag tror det är helt nödvändigt med engagerade privatpersoner många arrangemang skulle inte gå att genomföra utan dem.”

Webbenkät - Blivande hantverkares tankar om Gamlebyen

En webbenkät skickades ut till alla Plus-skolens elever i mars 2017. Enkäten besvarades av 22 elever, två män och tjugo kvinnor, födda mellan 1967-1998. Detta avsnitt sammanfattar elevernas åsikter om utbudet i Gamlebyen, vilka faktorer som skulle vara viktiga vid en eventuell etablering som hantverkare i Gamlebyen samt deras förslag på hur byn kan utvecklas.

Utbudet från elevernas perspektiv

De blivande hantverkarna som besvarade webbenkät hade tydliga önskemål rörande vad som saknas eller kan förbättras med utbudet i Gamlebyen (22 svar). Främst kommenterades öppettider, butiker, bankservice och parkeringar. Många av de svarande efterlyste dagligvarubutik (nio kommentarer) och minibank (tio kommentarer). 22 svarade på denna fråga och av dessa angav två att de är helt nöjda med dagens utbud.

”Reparere det som begynner å bli ødelagt. Vedlikehold av vei og bygninger, men fremdeles beholde den gamle stilen. Utelate all ferdsel av personbil. Gjelder ikke for brann, politi, sykebil og leverandører. Gjørre gamlebyen mer miljøvennlig, men fremdeles holde på verdier, historie og stil.”

”Jeg ønsker at det blir tilbud i forhold til minibank og gratis parkerings muligheter for oss med bil. Utover dette kunne det vært interessant å etablere en form for lavpris cafe/kaffebryggeri i gamlebyen med studentrabatt - da de andre stedene er veldig overpriset i forhold til varens faktiske kvalitet. Jeg savner også en matbutikk i gamlebyen slik at studenter og arbeidere har muligheten til å kjøpe mat innenfor gåavstand når man har pause i jobb/skoletid.”

”Bra tilbud, men veldig ulik praksis ifh til åpningstider/dager. Vanskelig å planlegge handling da alle er åpne til forskjellige tider. Kafeene stenger tidlig.”

”Det mangler en dagligvarebutikk”

”En liten matbutikk som hadde passet inn i miljøet”

”Minibank og en kolonial med frukt og grønnsaker tilgjengelig”

”Mer matbutikk, restauranter ”

”Minibank!!!!!!! Og lengre åpningstid på restauranter og cafeer”

”Nei, eventuelt bedre parkeringsmuligheter for oss med bil. Og minibank.”

Viktige faktorer vid en eventuell etablering som hantverkare i Gamlebyen

De blivande hantverkarna svarade främst att lokaliseringen/lokaler är viktigt för en etablering. Lokaler med attraktiva lägen där kunder rör sig, kunder året om, lokaler som kan underlätta samarbete med andra hantverkare, inte för dyr hyra (husleie), tillgängligt för alla kunder, lokaler som rymmer verkstäder, men även andra faktorer som att det finns minibank, internet och parkeringar. 22 svarade på denna fråga varav tre angav att det inte var aktuellt att etablera sig i Gamlebyen.

”Nok kunder året rundt, minibank”

"Kunder, att bybåtarna går ofta så att folk har lett att ta sig hit. Minibank"

"Trivsel og bra kundekrets"

"Lokalisering. Flere typer håndverkere sammen som kan støtte og inspirere hverandre."

"Att det finns bra tilkobling till internett, bra lokaler."

"Let for kunder å fine butikken og stort nok til verksted"

"Det skal være greit for kunder å finne frem. Det skal være en innbydende forretning som står i stil til gamlebyens uttrykk og historie."

"Viktig å ha et lokale nærme torget, slik at når aktiviteten er stor med frimarked o.l vil folk kunne stikke innom mitt lokale også. "

Grei størrelse på lokalet og at det er tilgjengelig for alle. Altså, rullestolbrukere osv.

"Først og fremst MINIBANK! Deretter er gratis parkeringsplasser eller flere parkeringsmuligheter (i lengre tid enn 1 time). Tilrettelegging for handikappede står også høyt på min agenda!"

Förslag på hur Gamlebyen kan utvecklas

De blivande hantverksstudenterna lämnade flera förslag på hur Gamlebyen kan utvecklas i framtiden (15 svar). Det unika med Gamlebyen kommenterades och betydelsen av att behålla och bevara den historiska miljön.

"At den skal være sånn den er."

"Behåll hur det är. Bättre parkering."

"Ikke utvikle noe spesielt. Behold alt det gamle. Er derfor det heter Gamlebyen?"

"At gamlebyen beholder sin gamle kultur"

"Synst det er bra eg"

"Gamlebyen burde forbli som den er i forhold til historie, men det burde bli tilrettelagt mer for handikappede! Minibanker burde komme til gamlebyen og det burde bli orden på kortterminal-nettet. Renholdsarbeid og dugnader innad i "byen" burde bli arrangert slik at stedet blir representert på riktig måte!"

"Flere kulturtilbud, samlingssteder for kreative og unike butikker. Mer av ting gamlebyen allerede har Mao."

De konkrete utvecklingsförslag som angavs berör återigen matbutikk, öppettider för caféer, minibank och parkering men även önskemål om bättre information och en gångbro.

"Jeg ønsker meg matbutikk og cafeer som er åpne litt lenger ut på ettermiddagen."

"Lokal matbutikk, EKO varer."

"Et lite oversiktskart ved alle inn/utganger rundt byen."

"Bedre siktet butikker og lettere å fine bilet automat for barkering"

"Gangbro. De er et enormt minus å måtte forholde seg til ferjene. Minibank og matbutikk er ønskelig"

"Utvikle tilbudet av innkjøpsmuligheter. Burde ha en dagligvarebutikk og minibank. I post i butikk kan man bare ta ut med DNB kort."

ANALYS

Tema NULÄGE

Nedan analyseras intervjumaterialet utefter de tidigare nämnda undertemana.

Stolthet, identitet och autenticitet

Många av aktörerna uttrycker en stor stolthet över Gamlebyen. Man ser det som en unik och genuin miljö. Flertalet av aktörerna i Gamlebyen anser att miljön och kulturarvet behöver både bevaras, underhållas och i viss mån utvecklas utan att den unika miljön går till spillo. Aktörerna anser att Gamlebyen, i och med detta, har ett stort marknadsvärde och är förundrade över bristen av utveckling av Gamlebyen som attraktionskraft för Fredrikstad och regionen, då tidigare forskning visar att besöksnäringen är en de snabbast växande näringarna i Fredrikstad (Telemarksforskning 2014) torde detta vara av största intresse på kommunal nivå. Fredrikstad har tidigare lokala erfarenheter och slutsatser av att arbeta på tvärs över sektorer och organisationsgränser i utveckling av kulturupplevelser och kulturella besöksmål inom exempelvis projekten IKON (2012) och B2H (2014).

Särintressen, konflikter

I Gamlebyen finns många olika aktörer på olika nivåer, lokalt, kommunalt och statligt. Detta ger upphov till en mångfald av intresseområden som i flera fall kolliderar med varandra. Det finns många föreningar som träffas ofta och med ett stort engagemang för Gamlebyen. Det är många som vill mycket i Gamlebyen men alla vill göra sitt eget och inte samarbeta med andra, det pågår många olika saker på många olika arenor. Stridigheter mellan grupper samt individer har verkat hämmande på utvecklingen av Gamlebyen. I Gamlebyen finns aktörer som har konservering, det vill säga bevarande av miljön och faciliteter, som sitt huvudintresse medan andra aktörer vill utveckla och skapa nya upplevelser och strukturer.

Aktörerna upplever inte konflikterna som så stora utan det som verkar störa mest är att de lägger en blöt filt över utvecklingen av området. Detta stör de som inte har rent konserverande agenda. Man är inte rädd för konflikterna och många önskar att någon går in och pekar med hela handen, inte så mycket för att lösa konflikten, som för att det faktiskt skall hända något. Det kommer naturligtvis att finnas några höga röster mot detta men de är nog i minoritet.

Brist på kommunikation och information

Det råder dålig samordning och kommunikation dels internt mellan Gamlebyens intressenter, dels mellan Gamlebyen och Fredrikstads centrum när det gäller service till besökare t.ex. saknar gemensamma öppettider och gemensam extern kommunikation etc. Samarbetet fallerar i kommunikationen internt i Gamlebyen och externt med olika intressenter utanför Gamlebyen.

Det saknas en gemensam kommunikationskanal så att uppdaterad och komplett information kan spridas inom Gamlebyen. Detta blir av extra vikt då så många olika aktörer verkar inom samma fysiska miljö.

Det finns svårigheter att integrera Gamlebyen i Fredrikstads kommuns utvecklingsstrategi dvs. att öka attraktiviteten och för företagande, boende och besökare i kommunen. Även om politiken ska fatta de formella besluten utifrån hela kommunens utvecklingsstrategi har Gamlebyen tillåtits leva ett relativt fritt eget liv inom Fredrikstads kommun vilket har format informella beslutsstrukturer gällande Gamlebyens utveckling. Det upplevs behövas en klargöring av ramarna om vem som fattar beslut. Fredrikstads kommun har tillsammans med handlarna i centrum anställt en centrumutvecklare inkom för kommunens centrumhandel och lämnat Gamlebyen till en kultur med splittringar.

Samarbete

Samarbete finns, även gott samarbete, men inom begränsade grupperingar. Aktörerna efterlyser ett bredare samarbete mellan grupperingar. Det externa samarbetet med kommunen är obefintligt så när som på destinationsutvecklingen som Visit Fredrikstad-Hvaler genomför. Många aktörer ser mycket positivt på Visit Fredrikstad-Hvaler arbete i Gamlebyen.

Tema FRAMTIDEN

På grund av den upplevda bristen på samsyn och gemensam vision upplever många aktörer att utvecklingen av Gamlebyen står stilla, och man känner sig i vissa fall ensam vilket kan jämföras med erfarenheter från tidigare projekt (se B2H, 2014; Marifus 2015; Bernhard & Olsson, 2015). Till detta kommer upplevelsen av att Gamlebyen präglas av konflikter, som aktörerna i vissa fall menar ligger på personnivå, men oftare bedömer som ett resultat av att kommunen inte intar den aktiva roll man anser behövs. Dock kan de upplevda konflikterna i stor utsträckning bero på att olika aktörer har olika tidsperspektiv. Detta kan knytas till aktörernas huvudsakliga intressen: om aktören är gårdsägare, aktiv i föreningslivet och intresserad av Gamlebyens bevarande och dess historiska värde är ett långsiktigt perspektiv på Gamlebyen vanligt. Dessa aktörer menar att de har i uppdrag att bevara en unik historisk miljö för framtida generationer, och att det innebär ett ansvar gentemot dem att bo i Gamlebyen. Även om dessa aktörer inser att näringsidkare är viktiga för miljön och att de måste få en rimlig chans att försörja sig, anser de att det långa perspektivet är överordnat det korta.

Forsvarsbygg, Plus-skolen och museet är exempel på icke-kommersiella verksamheter med ett långsiktigt åtagande i Gamlebyen grundat på historiska skeenden. De aktörer som är fastighetsägare uttrycker att de är intresserade av att ha en god boendemiljö, och i många fall är de dessutom näringsidkare och hyr ut bostäder och lokaler. Det är upp till varje fastighetsägare vem de väljer att hyra ut till, men det finns en önskan om att fastighetsägarna ska ha ett långsiktigt perspektiv vid uthyrning av bostäder, för att hyra ut på ett sätt så att de boende kan stanna länge. Det är oklart om det finns någon sådan tanke när man hyr ut till näringsidkare, men av de kommentarer som generellt ges avseende butiksutbudet är detta inte troligt.

När det gäller utbudet i Gamlebyen lyfts färjan fram som en stor fördel, medan säsongsvariationen upplevs som ett problem, samtidigt som den kan ge underlag för ett utökat utbud. För att få till stånd ett jämnare kundflöde över hela året föreslås inflyttning av kommunala tjänster såsom vårdcentral mm till Gamlebyen (se Levande lokaler, 2016). Utöver utbudet i sig som vissa menar är fullgott och andra menar är bristfälligt diskuterar flera aktörer att utbudet måste passa in i Gamlebyens miljö och karaktär, detta gäller både till innehåll och utseende, samt att samordning avseende öppettider är nödvändig. Att uppnå detta är i nuläget mycket svårt: Privata gårdsägare hyr ut till vilken näringsidkare de vill och har troligtvis svårt att bedöma huruvida näringsidkarens verksamhet kommer att passa väl in i Gamlebyens miljö eller inte, eller hur bärkraftig den kommer att vara över tid. Vidare är näringsidkarna små, vilket innebär att det kan vara mycket svårt för dem att anpassa sig till öppettider beslutade av andra än dem själva: enmansföretag kan t ex inte förväntas kunna ha öppet alla dagar i veckan.

De åsikter som förmedlas av boende och verksamma i Gamlebyen står i viss utsträckning i kontrast till den marknadsundersökning som genomfördes via Facebook (2016) på uppdrag av Gamlebyens Handelsforening. Ca 70% av de som deltog var över 45 år och majoriteten av dem var kvinnor. Huruvida detta urval är representativt för de som i huvudsak besöker Gamlebyen är svårt att bedöma, men det kan vara så. Det kan emellertid också bero på att det medium som tillämpats inte används av yngre målgrupper och att man därför inte klarat av att nå dem. Dock visade undersökningen att de som besöker Gamlebyen i sällskap med barn är nöjdare än de utan. De som besöker något av Gamlebyens kulturevenemang är generellt äldre, nöjdare med utbud och upplevelse och besöker Gamlebyen ofta. Detta antyder, tillsammans med urvalet, att Gamlebyens utbud är anpassat främst för en äldre målgrupp. Vidare visade undersökningen att de som dagligen vistas i Gamlebyen är mer missnöjda med utbudet än de som är där mer sällan. Detta antyder också att utbudet främst är anpassat för dem som inte bor där utan besöker stadsdelen relativt regelbundet. Detta kan vara viktigt att ha i åtanke när man bedömer boendes och dagligen verksamma åsikter om utbudet. Eventuellt är det inte en yttre efterfrågan på förändrat utbud utan snarare de behov som finns bland dem som vistas dagligen i Gamlebyen vi får ta del av.

Näringsidkarna verksamma i Gamlebyen består huvudsakligen av mindre butiker, restauranger, caféer och hotell som har verksamhet året om. Till detta kommer ett antal evenemang vid olika tidpunkter under året, hantverkare, samt näringsidkare som är verksamma under sommarhalvåret då de drar fördel av de turister som då besöker Gamlebyen. Bland näringsidkarna är tidsperspektivet mycket kortare än för övriga grupper. Dels berättar man att överlevnaden för näringsidkare i Gamlebyen är kort, allt mellan 2 och 10 år nämns, dels vittnar kommentarerna om att överlevnad på kort sikt är det som är näringsidkarnas huvudfokus.

Olika intressen och tidsperspektiv leder till att aktörerna i Gamlebyen kan tala förbi varandra och bidrar till upplevelsen att de står i konflikt med varandra. En grundläggande förståelse och acceptans för varandras perspektiv och intressen är nödvändig för att kunna starta ett arbete med att utveckla en vision för Gamlebyen. Flera aktörer nämner kommunens regelverk och detaljplan för Gamlebyens bevarande. Det är dock mycket oklart bland aktörerna om detta är ett existerande eller planerat dokument, samt huruvida regelverket efterlevs eller följs upp. Alla dessa motstridiga uppgifter kan bara leda till slutsatsen att de oklarheter som finns kring detta regelverk bidrar till de konflikter och den brist på samsyn som aktörerna upplever. Information och tydlighet kring regelverk och yttre ramar till alla aktörer är därför ett grundläggande krav för att kunna påbörja arbetet med visionsutveckling.

Utöver ovanstående behövs en gemensam utgångspunkt som upplevs som neutral och intressant för samtliga aktörer. Hantverk är ett område lyfts fram av flera aktörer som en möjlig väg att utveckla Gamlebyen och som möjligen skulle kunna vara en sådan utgångspunkt. De skäl som anges för detta är flera: Här finns en historisk grund att stå på eftersom Gamlebyen tidigare haft ett blomstrande förflutet inom hantverk, det finns en samtida bas i form av Plus-skolen som utbildar hantverkare, och hantverk skulle kunna bidra till att skapa ett utbud som ligger i linje med en unicitet många menar att Gamlebyen ska stå för. Dock är hantverkare bra på sitt hantverk, men kan ha svårare att också driva sin verksamhet kommersiellt. Förslag om olika åtgärder som kan underlätta innefattar exempelvis lokaler med låg hyra och gemensam butik.

Utöver ett ökat utbud av hantverk i Gamlebyen nämner några aktörer de studenter som finns på Plus-skolen och i Fredrikstad. Om fler studenter kunde finnas i Gamlebyen skulle det kunna få positiva effekter. Att få in ungdomar och unga vuxna i stadsmiljön kan skapa liv och sociala rum med stärkt attraktivitet. Detta är en utmaning för många orter (se till exempel *Levende lokaler* samt *Næringsdestinasjon Fredrikstad Kommunedelplan for næringsutvikling*). Aktörerna nämner planer på att bygga om den gamla kasernen till studentbostäder, vilket skulle kunna leda till positiva effekter i Gamlebyen. Unga personer kan vara mer intresserade av att befinna sig ute och skulle bli ett tillskott till underlaget för caféer och restauranger, samt även utgöra en tillväxtbas för framtida hantverkare som kan tänka sig att vara verksamma i Gamlebyen, allt detta utan att belasta området med mer biltrafik. Ett ökat studentliv i Gamlebyen kan även göra stadsdelen attraktiv även för andra målgrupper, exempelvis unga besökande som utgjorde en mycket lite andel i Facebookstudien.

Tema SAMVERKAN

Det framkom tydligt i intervjuerna att kommunens ansvar och närvaro i Gamlebyen behöver öka men att utvecklingen skall ske i nära samarbete med aktörerna i Gamlebyen. Då Gamlebyen består av en komplex mix engagerade individer, föreningar och andra aktörer från olika sektorer finns ett stort behov av klargöra och förankra ansvarsroller och funktioner. Detta kan jämföras med kommunens olika roller som presenteras i *Næringsdestinasjon Fredrikstad Kommunedelplan for næringsutvikling i Fredrikstad 2014-2017* (avsnitt 3.1) som att "Kommunen skal være vertskap for næringslivet" samt kommunens utviklingstankar baserade på attraktivitetspyramiden (analysmodell från Telemarksforskning, 2015) med betoning på en mix av bostadsattraktivitet, næringsattraktivitet och besøksattraktivitet.

Det lokala samarbeidet kræver en koordinerende daglig ledare eksempelvis i form av en centrumutvecklare under forutsætning att denna roll har lokal forankring og forutsætninger att samkøra aktiviteterna med Gamlebyen/helheten som gemensam avsændare samt mandat att ta beslut. Se eksempelvis lokale løsninger for Isegransområdet (B2H, 2014). I denna roll bör även ingå att vara Gamlebyens gemensamma röst i samverkan med större aktörer såsom kommun, fylke och Forsvarsbygg. Liknande problematik belyses i Slutrapporten för Business to Heritage-projektet (2014) där det framhålls vikten av att skapa ett enhetligt koncept. Den samarbeidsmodell som presenterades betonar betydelsen av strategiska möten där huvudprofilen/konceptet fastställs samt löpande över tid koordinerende möten där alla aktörer deltar. Modellen bygger även på att det finns en ansvarig ledare av samarbeidet. Bland projektets slutsatser och lærdomar betonas starkt betydelsen av en daglig ledare for samverkan, att opprettholde møtesplatter og nettverk for aktørerna samt att kontinuerligt følge utviklingen og identifera nye samverkansbehov.

Nya initiativ for samverkan har nyligen startats genom Visit Fredrikstad-Hvaler som uppskattas av flertalet aktører i Gamlebyen. Initiativet bygger på att samla gemensamma medel og att ha en gemensam röst både inom og utanfor Gamlebyen. Samtlige påpekar dock att dette er en tilfeldig løsning då dette egentligen inte är Visits rolle som destinationsselskap. Sammantaget tyder dette på att det behøvs en koordinerende, samordnende kraft i Gamlebyen, t ex en centrumutvecklare. Vidare behøvs en plattform for kontinuerlige møtene og dialog där alle ulike aktører kan møtas og lære av varandra (jæmfør med B2H, 2014). Till dessa möten måste även fastighetsägarna bjudas in så att problemet med tomme lokaler kan diskuteras og åtgærdas (se *Levende Lokaler* 2016).

WEBB-ENKÄTEN

Som diskuterades under Tema 2 kan det vara så att man har olika upplevelser av Gamlebyens utbud beroende på hur gammal man är, om man besöker Gamlebyen tillsammans med barn, om man besöker kulturevenemang, eller om man är där dagligen som boende eller verksam. Detta bekräftas av den webbenkät som genomfördes med Plus-skolens elever. Eleverna är dagligen i Gamlebyen, och uttrycker tydligt åsikter som ligger i linje med detta: man efterlyser sådant som minibank, dagligvarubutiker, fler caféer, längre öppettider och bättre parkeringsmöjligheter. Detta är kommentarer som även kommit upp vid intervjuerna med Gamlebyens aktörer. I övrigt skiljer sig inte elevernas åsikter nämnvärt från aktörernas: man önskar bevara miljön i Gamlebyen sådan som den är, men lägger viss vikt vid tillgången på billiga, bra och attraktiva lokaler för hantverkare och kundkrets över hela året.

Eleverna tillhör vidare med några få undantag en ålderskategori (18-34 år) som endast i mycket låg utsträckning deltog i marknadsundersökningen på Facebook beställd av Gamlebyens Handelsforening 2016. Om man är intresserad av att locka fler unga till Gamlebyen är det att rekommendera att börja med att i större skala klarlägga de behov som Plus-skolens elever har.

SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER FÖR FRAMTIDEN

Syftet med denna studie var att belysa aktörernas uppfattning om Gamlebyens attraktivitet, vision, nuläge och utmaningar med samverkan. Syftet var även att ge förslag för samarbete och styrning som potential för framtida näringsutveckling och delaktighet. Nedanstående slutsatser utgör grunden till rekommendationer för framtiden.

Slutsatser:

Som vid upprepade tillfällen nämnts i denna rapport är ett gemensamt drag hos aktörerna att de är mycket stolta över Gamlebyen, men de upplever att denna uppfattning inte delas av kommunen, och att kommunen inte tar sitt ansvar som myndighet.

Det finns uppenbara brister i kommunikation och information då den information som finns nu är fragmenterad och sällan sträcker sig utanför den egna grupperingen i den mångfald av grupperingar som verkar i Gamlebyen. De olika grupperingar som verkar i Gamlebyen präglas av olika intressen och mål, men de upplever inte eventuella konflikter som så allvarliga. Dock saknas insikt i och förståelse för andra gruppers behov och bevekelsegrunder. Detta kan härledas till att det saknas gemensamma visioner, strategier och ramar för Gamlebyen och till att samarbeten har svårt att utvidgas till att inkludera flera parter.

Det råder en otydlighet kring de regelverk och olika jurisdiktioner som finns i Gamlebyen, eftersom detta tillsammans med olika aktörers olika tidsperspektiv och intresseområden leder till oklarheter, missuppfattningar och i förlängningen konflikter.

Om det viktigaste är att bevara Gamlebyen för framtida generationer måste all näringslivsutveckling ske inom ramen för det regelverk som gäller för bevarandet. Detta kräver tydlig information om hur ramverket ser ut till näringsidkare, samt stöd till dem för att klara av att utvecklas inom ramen. Vidare måste en realistisk bild för vad som kan förväntas ges till de som etablerar sig i Gamlebyen.

Om näringslivsutveckling är det viktigaste måste bevarandemålen prioriteras ned. Det kan få till följd att Gamlebyen mister i attraktion som bostadsområde, vilket kan leda till att miljön inte underhålls på

samma sätt som idag, vilket i sin tur kan leda till att den blir mindre attraktiv och unik även för kommersiella ändamål och kan få effekter för Gamlebyens närings- och besöksattraktivitet.

Om Gamlebyen framför allt är ett bostadsområde ska de boendes åsikter och miljö prioriteras för att stärka bostadsattraktivitet. Då bibehålls en attraktiv fysisk miljö där de boende kan investera tid och medel i sina fastigheter. Utbudet bör då anpassas för de boendes behov, vilka uttryckts tidigare i studien. De gårdsägare som hyr ut till näringsidkare är nyckeln till det utbud som finns i Gamlebyen. Om det finns ett ramverk och stöd för hur och till vem man hyr ut kan det få effekter på utbudet.

Rekommendationer:

Som utgångspunkt för rekommendationer för framtiden ska poängteras vikten av kommunens engagemang och styrning, men att samarbete och kommunikation på bred front där Gamlebyens representanter från flertalet intresseföreningar deltar. Därav bör det fortsatta arbetet i Gamlebyen kan relateras till såväl bostadsattraktivitet, som närings- och besöksattraktivitet. En inledande rekommendation till Fredrikstad kommun blir därför att tydligt visa, i ord och handling, för alla Gamlebyens aktörer att man erkänner Gamlebyens unicitet och kvalitéer samt att den är en stolthet för hela Fredrikstad.

Utveckla en gemensam informationsyta/plattform för Gamlebyens som når alla aktörer. Dels behöver externa gemensamma aktiviteter koordineras och marknadsföras. Dels behöver de interna aktörerna en arena för att planera, kommunicera och legitimera intern information. Rekommendationen blir därför att i första hand skapa en kommunikationsplattform för intern information för Gamlebyens samtliga aktörer. Utöver detta behövs kommunikation mellan Gamlebyen och Fredrikstad centrum, och slutligen kommunikation av den externa marknadsföringen gentemot besökare för att ytterligare stärka besöksattraktivitet.

Utveckla gemensamma visioner, strategier och ramar för fortsatt utveckling av Gamlebyen då brist på samsyn och helhetsperspektiv kan skapa oklarheter och konflikter. Synkronisera centrum och Gamlebyen: Klargör målsättningen i kommunen avseende Gamlebyens relation till Fredrikstads utveckling. Involvera och se Gamlebyens som en del av Fredrikstads kommuns vision, mål, strategi och handlingsplan för utvecklingen. Efter att kommunen och Gamlebyens aktörer gemensamt klarlagt de intressekonflikter som finns i Gamlebyen kan arbetet med att utveckla en gemensam vision för Gamlebyen ta vid. Vid visionsarbetet är det även viktigt att förstå att valet av inriktning kommer att få konsekvenser.

Organisationsstruktur: Kommunen behöver ta större ansvar över utvecklingen i Gamlebyen. Se över organisationsstrukturen för Gamlebyen utveckling där kommunen tar täten och skapar ett samverkansorgan med Gamlebyens alla aktörer utifrån en, för Fredrikstad, gemensam utvecklingsstrategi. Centralt för hur arbetet med att klarlägga grunderna för intressekonflikter och påföljande visionsutveckling är ett klargörande av de olika ansvar och roller som åligger kommun och aktörer. En daglig ledare och/eller centrumutvecklare kan bli den gemensamma röst utåt som aktörerna efterlyser och den som tillser att kommunikation och kontinuerliga möten med alla aktörer systematiseras och samordnar exempelvis ökat samarbete kring öppettider, arrangemang, extern kommunikation mm. Denna roll bör vara stabil över tid.

Förbättrat beslutsunderlag: Arbeta med gemensamma beslutsunderlag i kommunen genom kontinuerliga undersökningar och studier. Fakta och information är avgörande för att få belägg och legitimitet i handlingar och utveckling. Här bör även skapas rutiner och ökad koordinering. Tidig kontinuerlig koordination av samtliga aktiviteter dels inom Gamlebyen, dels med aktiviteter i Fredrikstads centrum. Tydlighet i och kommunikation av beslut måste prioriteras.

Utveckla Gamlebyen till en året-runt destination: genom en gemensam vision, strategi och handlingsplan för genomförandet av Gamlebyen som kultur- och hantverksby. Fortsätt utveckla visualiseringen och levandegörande av historien med moderna verktyg exempelvis genom investeringar i trådlöst nätverk. En rekommendation skulle innebära att inleda ett arbete för ett öppet klagörande vari intressekonflikter består, med målet att öka förståelse och acceptans för att olika grupper kan ha olika perspektiv och behov, vart och ett lika betydelsefullt och legitimt. När det gäller Gamlebyens attraktivitet som besöksmål är det av vikt att bygga på en gemensam bas. Olika aktörer bör agera tillsammans med Gamlebyen som en avsändare, som en destination, för att binda samman olika aktiviteter, evenemang och övrigt utbud som erbjuds besökare. Vidare bör det som sker i Gamlebyen under året koordineras med de aktiviteter som sker i övriga Fredrikstad. Detta kräver god kommunikation mellan aktörerna.

Lära av varandra och ta steg för steg: I utvecklingsarbetet uppmuntras nya sätt att formera sig och samverka. Sätt samman nya konstellationer och att våga bryta mönster av sammanhang exempelvis genom fortsatt medverkan i utvecklingsprojekt. Kontinuerlig uppföljning och vidare utveckling kan även ske lokalt och i samverkan med hjälp av Living Labs, där trepartskonstellation är att rekommendera (tre parter: kommun, aktör, kund/besökare). Utnyttja korta utvecklingsprocesser och delge engagemang. Aktörsmedverkan är avgörande men kommunens ansvar är avgörande. Studenter kan med fördel involveras.

Referens

Bernhard, I. & Olsson, A.K. (Eds.). (2015). *A Nordic Perspective on Co-Operation for Sustainable Destination and Regional Development*, Rapport 2015:3, Högskolan Väst. [elektronisk]
<http://hv.diva-portal.org/smash/get/diva2:862614/FULLTEXT01.pdf>

Business to Heritage, B2H, Slutrapport (2014) [elektronisk]
<http://www.lysekil.se/download/18.3ffbfb01556f09b0811ff40/1466583688814/Slutrapport+B2H+popul%C3%A4rversion+2014.pdf>

Facebookundersökning i Gamlebyen, (2016), VB MEDIA på uppdrag av Gamlebyen Handelsforening

Handlevaneundersøkelse – Fredrikstads kommune, (2016), NORFAKTA Markedsanalyse på uppdrag av Fredrikstadsnæringsforening.

IKON Slutrapport (2012) [elektronisk]
<http://www.munkedal.se/download/18.49f55fee150a011ea751ff42/1447413647427/Slutrapport+IKON+med+namnunderskrift.pdf>

Magnussen, K. et al (2016). *Indikatorer för kulturarvens samfunnsnytte Rapport nummer 2016/54*. [Elektronisk]
<https://www.vista-analyse.no/no/publikasjoner/indikatorer-for-kulturarvens-samfunnsnytte/>

Næss, J. C. (2008). *Et Plus i norsk designhistorie : brukskunstorganisasjonen Plus 1958-1978*, Oslo : Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design ; Fredrikstad : Fredrikstad museum, cop. 2008.

Olsson, H. (2015) *Marifus - Maritime Inlands-past present and Future Stenghts, Slutrapport Interreg IV A Öresund-Kattegat-Skagerrak*.

Norsk Design- og Arkitektursenter (DOGA). (2016). *Levende Lokaler. En kunnskapsrapport om hvordan bruk av tomme lokaler kan skape liv i sentrum*. [elektronisk] <https://doga.no/globalassets/dokumenter/levende-lokaler.pdf>

Næringsdestinasjon Fredrikstad Kommunedelplan for næringsutvikling i Fredrikstad 2014-2017. Fredrikstad kommune.

Vareide, K och Nygaard, M (2015). Regional analyse for Fredrikstad 2014 – Attraktivitetsanalyse: Befolkningsutvikling, næringsutvikling og scenarier: TF-notat nr. 8/2015, Telemarksforskning.

Tidigare rapporter från Högskolan Väst inom projektet Urban Platsinnovation:

Högskolan Väst Rapport 1 Urban Platsinnovation.

En gränsöverskridande workshop om - Hvordan kan vi bruke undersøkelser til å skape et bedre sentrum? december 2016. [elektronisk]

https://www.hv.se/globalassets/dokument/forska/urban_platsinnovation_rapport_1_workshop-okt-2016.pdf

Högskolan Väst Rapport 2 Urban Platsinnovation.

Besökar-och boendestudie i Lysekil sensommaren 2016, mars 2017. [elektronisk]

https://www.hv.se/globalassets/dokument/forska/urban-platsinnovation-rapport-2_2016.pdf

HÖGSKOLAN VÄST

Institutionen för ekonomi och IT

461 86 TROLLHÄTTAN

Tel 0520-22 30 00

www.hv.se

Arbetsintegrerat Lärande